

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme¹

Arif Çerçi²

Ayşenur Şahin Kılıcı³

Özet

Ölçme değerlendirme uygulamaları, eğitim öğretim faaliyetlerinin amacına ulaşmasını sağlamak ve başarıya kanıt oluşturmak açısından oldukça önemlidir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde de öğretim sürecinin niteliğini artırmak, dili öğrenenlerin Türkçe öğrenme düzeylerini belirlemek, varsa eksik öğrenmeleri gidermek ve başarıya süreklilik kazandırmak için ölçme değerlendirme uygulamaları yapılmaktadır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde ölçme değerlendirme etkinlikleri; öğretim süreci başlamadan önce öğrencinin dil seviyesini belirleyerek uygun sınıfa yerleştirmek, dil öğretim süreci devam ederken eksik öğrenmeleri belirlemek ve gidermek, dil öğretim sürecinin sonunda ise dili öğrenenler hakkında karar vermek amacıyla gerçekleştirilir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde anlama (dinleme, okuma) ve anlatma (konuşma, yazma) becerilerinin dengeli bir şekilde kazandırılması amaçlanmaktadır. Hem öğretim süreci hem de ölçme değerlendirme süreci bu dil becerilerini odağa alır. Ölçme değerlendirme etkinliklerinin dil öğretim sürecinin başlangıcından sürecin sonuna kadar sürekli olarak kullanılması dil becerilerinin dengeli olarak kazandırılmasına yardımcı olacaktır. Sürekli değerlendirmede süreç devamlı kontrol edildiği için eksik öğrenmeler giderilebilir ve öğretim süreci doğru bir şekilde yönlendirilebilir.

Dil becerileri ölçülürken dikkat edilmesi gereken bazı noktalar vardır. Her dil seviyesinde (A1, A2, B1, B2, C1, C2) dinleme, okuma, konuşma, yazma

1 Bu çalışma, Şahin Kılıcı, A. (2023). Türkçeyi yabancı dil olarak öğreten öğretim elemanlarının ölçme değerlendirme okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi adlı yüksek lisans tezinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

2 Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, arifcerci@gmail.com, 0000-0001-5398-8030

3 MSc, Gaziantep Üniversitesi, aysenursahin.sa@gmail.com, 0000-0001-9797-9881

becerilerine yönelik kazandırılması gereken birtakım davranışlar vardır. Ölçme değerlendirme sürecinde kullanılacak olan dilsel metinler ve sorular, o seviyede kazandırılması gereken davranışları ortaya çıkarabilecek nitelikte olmalıdır. Ayrıca metinlerin günlük yaşamla, Türk kültürüyle ilişkili olmasına özen gösterilerek “işlevsel dil öğretimi” gerçekleştirilmeli ve “dille birlikte kültürün öğretilmesi” sağlanmalıdır. Öğrenciye sorulan sorulardaki ya da kullanılan metinlerdeki dil bilgisel yapılar öğrenciye öğretilmiş olan dil bilgisi yapılarından oluşmalıdır. Anlamı bilinmeyen sözcük sayısı çok fazla olmamalıdır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde ölçme değerlendirme yaparken kullanılacak pek çok ölçme değerlendirme aracı vardır. Becerilerin doğasına uygun ve kazanımları ölçebilecek birden fazla ölçme değerlendirme aracının kullanılması etkili bir ölçme değerlendirme yapılması için oldukça önemlidir. Geleneksel ölçme değerlendirme araçlarının yanı sıra alternatif (süreç) ölçme değerlendirme araçlarına da yer verilmelidir.

1. Giriş

Eğitim, en genel tanımıyla bireyleri önceden belirlenen amaçlar doğrultusunda yetiştirme sürecidir. Eğitim sürecinin sonunda bireylerin farklılaşması, önceden belirlenmiş olan amaçlara ulaşmış olması beklenir (Büyükalın, 2007). Bireylerin belirlenen bu amaçlara ulaşıp ulaşmadığını ya da ne oranda ulaştığını belirlemek için de ölçme değerlendirme uygulamaları yapılır. Göçer'e (2018) göre ölçme değerlendirme uygulamaları, hem var olan durumun belirlenmesi noktasında hem de eğitim sürecine yön vererek önceden belirlenen amaçlara ulaşılması noktasında büyük işleve sahiptir.

Ölçme değerlendirme, geçmişten günümüze her zaman büyük bir öneme sahip olmuştur. Ancak ölçme değerlendirmeye yüklenen işlev zaman içinde değişiklik göstermiş, günümüzde ölçme değerlendirmenin kapsamı genişlemiştir. Buna paralel olarak ölçme değerlendirme daha fazla önem kazanmıştır. Önceleri ölçme değerlendirme, eğitim sürecinin sonunda yapılan ve öğrencinin başarısını belirleyen bir uygulama olarak görülüyordu. Ölçme değerlendirmenin en büyük amacı öğrenciyi “başarılı/başarısız” şeklinde yargılamaktı. Genellikle bu yargılama işi öğrenme öğretme süreci bittikten sonra tek seferde yapılan ölçme değerlendirme uygulamalarıyla sınırlıydı. (Yiğit, 2013). Günümüz eğitim anlayışına baktığımızda ise ölçme değerlendirmenin yalnızca “bireyin amaçlara ulaşma düzeyini belirlemek”ten ibaret olmadığı görülmektedir. Günümüzde ölçme değerlendirme; öğrencilerin tanınması, öğrenme öğretme sürecinin planlanması, öğrenme öğretme süreci içerisindeki etkinliklerin oluşturulması, süreç içerisinde yapılan tüm çalışmaların etkililiğinin belirlenmesi gibi birçok işlevi üstlenen

bir unsur olarak görülmektedir. Ölçme değerlendirmeye yönelik bu bakış açısı ölçme değerlendirme uygulamalarının sadece öğretim sürecinin sonunda değil, eğitim öğretim sürecinin tamamında uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Ölçme değerlendirme sürecinin eğitim öğretim sürecinin tamamına yayılmasını gerekli kılan yeni anlayışla birlikte ölçme değerlendirme uygulamalarına verilen önem daha da artmıştır. Çünkü eğitim öğretim sürecinin her anında kullanılan ölçme değerlendirmenin niteliği, öğrenmenin de niteliğini etkilemektedir.

2. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi

İçinde yaşadığımız bu çağ uluslararası etkileşimin yoğun olarak yaşandığı, bireylerin çeşitli nedenlerle yabancı dil öğrenmeye büyük ilgi duyduğu bir çağdır. Dolayısıyla Türkçenin de yabancı dil olarak öğrenilmesine yönelik talepler ciddi oranda artmıştır. Taleplerde görülen bu artış, Yabancı dil olarak Türkçenin öğretilmesine yönelik nitelikli eğitim öğretim süreci tasarlamayı bu durum da nitelikli ölçme değerlendirme uygulamaları yapmayı zorunlu kılmıştır. Çünkü iyi bir eğitim doğru kararlar almaya, doğru kararları almak ise etkili ölçme değerlendirme uygulamalarına dayanmaktadır. (Şahin Kılıcı, 2023).

Dil öğretimi; dinleme, konuşma, okuma ve yazma temel dil becerilerinin dengeli ve bütüncül bir şekilde dili öğrenene kazandırılması sürecidir. Dil öğretimi tek başına, soyut olarak dil becerilerini öğretmek değildir. Dil öğretimi yaparken herhangi bir beceriye odaklanıp başka bir beceriyi ihmal etmek, dilin öğrenilmediğinin göstergesi olacaktır. Günümüzde yabancı dil öğreniminde sıkça duyduğumuz “anlıyorum ama konuşamıyorum” şeklindeki ifade o dilin öğrenilmediğine işaret etmektedir. Bu nedenle yabancı dil öğretiminde tüm dil becerilerinin dengeli bir şekilde geliştirilmesi ve bu becerilerin günlük yaşam içinde kullanılmasını sağlamak gerekmektedir. Güzel ve Barın (2016) da yabancı dil eğitiminin amacına ulaşması için dili öğrenenlerin, dil eğitimi sonucunda elde ettikleri bilgileri uygulamaya dönüştürmesi gerektiğini belirtmiştir.

Yabancı dil öğretimi sürecinde alınan bilgilerin yaşama daha kolay aktarılabilmesi için dil öğretim süreci gerçekleştirilirken yaşama uygun dilsel metinlerin kullanılmasında, yaşama dönük etkinliklerin yapılmasında yarar vardır. Ayrıca dil öğretimi yaparken dilin canlı ve yaşayan bir varlık olduğundan yola çıkılarak dili öğretilen zamandaki yaşayan şekliyle öğretmek; ihtiyaçlara yanıt verecek, günlük yaşamda kullanılacak/işlevsel şeklini vermek dil öğretimini soyutluktan kurtarma yolunda önemli bir nokta olacaktır.

Diğer tüm öğretme süreçlerinde olduğu gibi Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yaparken de öğretimin başarıya ulaşması için sağlıklı ölçme

değerlendirme uygulamaları yapmak gerekmektedir (Coşkun, 2019). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde öğrencinin dört temel dil becerisini (dinleme, konuşma, okuma, yazma) kullanabilmesi beklenmektedir. Öğrencilerin dil becerilerini ne oranda kazandıkları ise ölçme değerlendirme uygulamalarıyla belirlenmektedir (Boylu, 2019). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde eğitim süreci öncesinde birtakım amaçlar belirlenir ve bu amaçlara ulaşmak için çeşitli öğrenme öğretme etkinliklerine yer verilir. Eğitim süreci başında, süreç devam ederken ve süreç sonunda ölçme değerlendirme uygulamaları yapılarak dil öğrencisinin hazırbulunuşluk düzeyi, sürecin etkililiği, dil öğrenenin başarı durumu hakkında bilgilere ulaşılır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yaparken amaçlar, “Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni”nde yer alan dil yeterlilik düzeylerine göre sınıflandırılmış kazanımlar dikkate alınarak şekillendirilir. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni (OBM); Avrupa ülkelerinde dil öğretim programları hazırlanırken, ders materyalleri seçilirken yönlendirme yapmayı ayrıca ortak ve genel bir çerçeveye sunmayı amaçlayan uluslararası bir metindir. OBM’de Yabancı dil öğretiminde “dil yeterlilik düzeyleri” tanımlanarak hangi seviyede hangi dil becerilerine sahip olunması gerektiği belirtilmiştir. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde de OBM’de yer alan dil düzeyleri ve bu düzeydeki kazanımlar dikkate alınarak ders kitapları hazırlanır ve eğitim süreci bu doğrultuda şekillenir. Öğretim sadece bilgi aktarımı olmadığı için ve geribildirim öğrenme sürecine önemli etkisi bulunduğu için OBM’de yabancı dil öğretiminde kullanılacak ölçme değerlendirme araçlarına da değinilmiştir. Ölçme değerlendirme sürecinde de OBM’de yer alan önerilerden yararlanmak mümkündür.

2.1. Ölçme Değerlendirme

Ölçme ve değerlendirme kavramları çoğu zaman birbirinin yerine kullanılsa da birbirinden farklı anlama gelen iki kavramdır. Ölçmenin odak noktası gözlemdir. Turgut ve Baykul (2019) ölçme işinin herhangi bir özelliğin gözlemlenerek gözlem sonucunun sayı ve sembollerle ifade edilmesi olduğunu belirtmektedir. Güler (2015) de benzer bir ifadeyle yaşamdaki pek çok şeyin değiştiğini ve bizim bu değişimleri gözlemlememizin ölçmenin temelini oluşturduğunu belirtmiştir. Her iki tanımda da üzerinde durulan ortak nokta “gözlem”dir. Ölçme süreci gözlemlerle başlamaktadır. Gözlemler sürecine neden olan unsur ise “fark”tır. Nesnelere belirli niteliklere sahip oluş dereceleri arasındaki fark, nesnelere gözlemler ihtiyacını oluşturmuştur. (Şahin Kılıcı, 2023). Ölçme süreci farklılıkların gözlemlenip sayı ve sembollere dönüştürülmesi ile son bulmaktadır. Tek başına ölçme işi yargılamaya yapmak için yeterli değildir dolayısıyla ölçme süreci sonunda yargılama yapılmaz. Bu nokta, ölçmenin değerlendirmeden farklı olduğunun göstergesidir.

Değerlendirme, ölçme süreciyle gözlemlenip ifade edilen sonuçların bir ölçütle karşılaştırılması ve bir yargıya ulaşılması sürecidir (Turgut & Baykul, 2019). Değerlendirme işlemi için ölçme yapmak ön koşuldur. Ölçme tek başına karar almak için yeterli olmasa da karar alma sürecinde gereklidir. Örneğin her sorunun 10 puan olduğu bir kur atlama sınavda bir öğrencinin 5 soruyu doğru yanıtlayarak 50 puan aldığını varsayalım. Öğrencinin 50 puan alması ölçme sürecini oluşturmaktadır. Öğrencinin o derse ilişkin bilgisi çeşitli ölçme araçlarıyla ölçülmüş/gözlemlenmiş ve bir puan verilmiştir. Bu sınavda geçme notunun 70 (ölçüt) olduğunu varsayarsak öğrencinin aldığı 50 puan ölçüt olan 70 puanla karşılaştırılıp öğrencinin kuru geçmemesi “kılması” değerlendirme sürecini oluşturmaktadır.

Ölçme değerlendirme, birçok farklı yöntemle ve ölçme aracıyla yapılabilir. Ölçme yöntemleri geleneksel ölçme değerlendirme yöntemleri (yazılı sınavlar, sözlü sınavlar, çoktan seçmeli sorular, doğru yanlış soruları, eşleştirme soruları, kısa cevaplı sorular) ve alternatif ölçme değerlendirme yöntemleri (performans görevleri, kontrol listesi, dereceli puanlama anahtarı vb.) olarak iki grupta incelenebilir. Her ölçme değerlendirme yönteminin yararları ve sınırlılıkları vardır. Ölçme değerlendirme yöntemi seçilirken “amaç” başka bir ifadeyle öğretilmek istenen kazanım dikkate alınmalıdır. Ayrıca ölçme değerlendirme uygulamaları sırasında amaca uygun olan çeşitli ölçme yöntemlerinin bir arada kullanılmasında yarar vardır. Coşkun (2019) Türkçeyi yabancı dil olarak öğretirken tek bir ölçme aracının doğru bilgiyi sunmayabileceğine dikkat çekmiştir.

3. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kullanılabilecek Ölçme Değerlendirme Araçları

3.1. Yazılı Sınavlar

Yazılı sınavda yanıtlayıcılar soruyu düşünür, organize eder ve yanıtını yazılı olarak ifade eder. Öğrenci sorunun yanıtını kendisi oluşturur (Tekindal, 2000; Güler, 2015). Öğrenci yanıtı tamamen kendisi oluşturduğu için yani herhangi bir sınırlama/seçenekten seçme söz konusu olmadığı için yazılı sınavlar yanıtlayanlara bir özgürlük alanı oluşturur. Yazılı sınavların hazırlanması kolaydır ancak değerlendirmesi zordur ve değerlendirme süreci öznedir. Değerlendirmedeki zorluklar ve nesnellikten uzak olması yazılı sınavların sınırlılıkları arasındadır (Tekindal, 2000).

Türkçe dersi bir ifade dersidir. Öğrencilerin kendilerini gerek yazılı gerek sözlü olarak doğru bir şekilde ifade edebilmesi Türkçe dersi ile kazandırılmak istenen beceriler arasındadır. Ana dili eğitiminde olduğu gibi yabancı dil eğitiminde de hedef dili yazılı ve sözlü olarak yetkin bir

şekilde kullanmak son derece önemlidir. Yazma becerisine ilişkin amaçları kazandırmada ya da değerlendirmede yazılı sınavlar kullanılmaktadır. Yazılı sınavlar yalnızca yazma becerisine dönük olmak zorunda değildir. Anlama ve anlatma becerilerini birlikte değerlendirmek dile bütüncül yaklaşmak açısından yararlı olacaktır. Örneğin anlama becerilerinden olan okuma becerisiyle ilgili uygulamalarda da yazılı sınavlardan yararlanılarak anlama ve anlatma becerisi birlikte değerlendirilebilir. Öğrencinin dil düzeyine uygun bir okuma metni seçilip (metindeki sözcük sayısının seviyeye uygunluğu, bilinmeyen kelime sayısının fazla olmaması, metindeki cümlelerin öğretilen dil bilgisi kurallarıyla oluşturulmuş olması vb.) okuma metnine yönelik soruların bir kısmının yazılı olarak cevaplanması istenilebilir. Böylece hem okuma hem de yazma becerisine yönelik bir etkinlik gerçekleştirilmiş olur. Diğer bir anlama becerisi olan dinleme becerisi de yazılı sınavlarla ölçülerek hem anlama hem de anlatma becerisinin birlikte kullanılması sağlanabilir. Dinleme metni seçilirken ve dinleme metnine ilişkin sorular oluşturulurken de yine “dil seviyesi” göz önünde bulundurulmalı, öğrenilen dil bilgisi yapılarıyla hazırlanan, seviyeye uygun, bilinmeyen sözcük sayısının 3 ya da 5 sözcük arasında olduğu bir metin kullanılmalıdır.

3.2. Sözlü Sınavlar

Sözlü sınavlarda sorular sözlüdür ve yanıtlar da aynı şekilde sözlü olarak verilir (Önder, 2008). Hem sözlü sınavlarda hem de yazılı sınavlarda yanıtlar, cevaplayanlar tarafından oluşturulur. Yani çoktan seçmeli ya da eşleştirme sınavlarındaki gibi var olan yanıtlar arasından uygun olanı seçme söz konusu değildir. Yanıtı, doğrudan soruyu yanıtlayan kişi kendisi oluşturur. Yazılı sınavlarda oluşturulan bu yanıtlar yazılı olarak ifaden edilirken sözlü sınavlarda yanıtlar sözlü bir şekilde konuşarak ifade edilir.

Günlük yaşamda insanlar daha çok konuşarak/dinleyerek iletişime geçerler. Bu anlamda konuşma becerisi günlük hayatta oldukça önemli bir yer tutar. İnsanlar bazen karşılıklı konuşma (diyalog) yapar. Bazen de bağımsız olarak bireysel konuşma yapar. Türkçe yabancı dil olarak öğretilirken de genellikle bu iki konuşma türüne göre etkinliklere yer verilir. Konuşma becerisi ölçülürken de her iki konuşma türüne göre sözlü sınav yapılabilir.

Sınav sözcüğü geçmişten bugüne insanları korkutan bir sözcüktür. Söz konusu “yabancı dil” olunca bu korku daha da artmaktadır. Bundan dolayı sözlü sınavlar gerçekleşirken yapay bir ortamdan uzak durulmalı, dil öğrenenler mümkün olduğunca rahat hissettirilmeli, günlük yaşamda normal bir konuşma yapacakmış hissi verilmelidir. Sözlü sınavlar, özellikle konuşma ve dinleme becerisinin ölçülmesinde (bu iki beceri genellikle iç içe olduğu

için) vazgeçilmez bir sınav türüdür. Ancak değerlendirme objektifliğinin zayıf olması göz önünde bulundurulmalıdır. Sözlü sınavları desteklemek amacıyla alternatif ölçme değerlendirme araçları sözlü sorular yanıtlanırken kullanılarak süreç daha objektif bir hâle getirilebilir.

3.3. Çoktan Seçmeli Testler

“Cevapların cevaplayıcılar tarafından verilmediği, doğru cevabın testi hazırlayan/lar tarafından seçenekler arasında verilerek cevaplayıcılardan doğru cevabın bulunmasının istendiği testlerdir” (Güler, 2005: 89). Dil becerileri değerlendirilirken en çok kullanılan ölçme değerlendirme araçlarından biri çoktan seçmeli testlerdir (Kayarkaya, 2018; Boylu, 2019). Çoktan seçmeli soruların yabancı dil öğretiminde tek başına ya da ağırlıklı olarak kullanılması birtakım olumsuzluklara neden olabilir. Çoktan seçmeli testlerde cevabı dil kullanıcısı kendisi oluşturmadığı için üretim söz konusu olmamaktadır. Bu da dil becerilerini kullanmayı sınırlamaktadır. Okuma becerisine ya da dinleme becerisine yönelik kimi soruların test maddesi olmasında bir sakınca yoktur ama sadece/ ağırlıklı olarak test maddesi kullanılması yaratıcılığı/ üretimi sınırlandırır.

3.4.Eşleştirme Soruları

Bu tür sorularda iki liste vardır. Listelerde birbiriyle ilişkili bilgiler yer alır ve bunların eşleştirilmesi istenir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde –özellikle başlangıç seviyesinde- kelimelerle anlamın eşleştirilmesi, kelimelerle görselinin eşleştirilmesi, zıt anlamlı sözcüklerin eşleştirilmesi istenilebilir (Coşkun, 2019). Sözcük öğretiminde ya da sözcük öğretiminin değerlendirilmesinde eşleştirme sorularından yararlanılabilir.

3.5. Doğru Yanlış Soruları

Yanıtın “doğru” ya da “yanlış” olduğu sorulardır. Ancak bu sorular soru cümlesi şeklinde değil, önerme olarak ifade edilir (Güler, 2015). Doğru yanlış testlerinde yanıt ya doğru ya da yanlış olduğu için şans başarısı ihtimali (%50) oldukça yüksektir. Bu durum güvenilirliği düşürmektedir. Sınırlılıklarına rağmen bir sınavda doğru yanlış testlerine yer vermekte sakınca yoktur. Özellikle dinleme/okuma becerilerine ilişkin soruların birkaç tanesinin doğru yanlış sorusu olması sınavı tekdüzelikten kurtarabilir. Doğru yanlış sorularıyla bilgiyi hatırlama ya da okunan/dinlenen metni anlamaya yönelik ölçümler yapılabilir. Daha üst bilişsel beceri gerektiren becerilerin ölçülmesinde doğru yanlış testlerinin kullanılması uygun olmayacaktır.

3.6. Kısa Cevaplı Sorular

Kısa cevaplı sorular da tıpkı yazılı yoklama sorularında olduğu gibi yazılı olarak cevap verilmesi istenilen sorulardır. Yazılı sorularda cevap birkaç cümle, bir ya da birkaç paragraf olurken kısa cevaplı soruların cevabı kısadır. Kısa cevaplı sorularda cevaplar bir sözcük, bir cümle ya da sayı olabilir (Güler, 2015; Şalgam, 2016). Kısa cevaplı sorular çeşitli türlere ayrılmıştır. Kısa cevap gerektiren sorular, soru cümlesi ya da eksik cümle biçiminde olabilir. Soru cümlesi şeklindeki maddeler tanım yapmayı ya da tanımlı yapılmış olan bir kavramı ifade etmeyi gerektirir (Çakmak, 2011).

Kısa cevaplı sorular Türkçeyi yabancı dil olarak öğretirken sıkça kullanılan soru maddeleri arasındadır. Özellikle okuma metinlerinde metin altı sorularında kullanılır. Metinle ilgili kısa yanıt gerektiren bir soru sorularak cevabı için birkaç kelimelik boşluk bırakılarak kısa cevaplı soru oluşturulur. Bunun yanı sıra özellikle temel seviyede tanışma diyalogları oluşturulup eksik yanıtları öğrencinin tamamlaması istenilebilir. Buradan da anlaşılacağı üzere kısa cevaplı sorular, günlük kalıp ifadelerin öğretiminde kullanılmaya uygundur. Okuma becerisinde sıklıkla kullanılan kısa cevaplı sorularla yazma becerisini de değerlendirmek istemek oldukça risklidir. Birkaç sözcükten veya bir cümleden ibaret olan kısa cevaplı sorularla “yazma” becerisini değerlendirmeye çalışmak doğru bir yaklaşım olmayabilir. Çünkü yazma işi daha uzun yazılar yazmayı gerektiren daha yaratıcı bir süreçtir.

3.7. Performans Görevleri

Performans ölçmede amaç: öğrencinin “yapma” becerisini göstermesidir (Göçer, 2018). Performans işlerinde bilgiyi uygulamaya dökmek esastır. Performans işleri, grupla ya da bireysel olarak “yapma” faaliyetini kapsamaktadır.

Performans görevleri Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde özellikle hazırlıklı konuşma noktasında kullanılacak bir alternatif değerlendirme yöntemidir. Öğrenciye önceden birtakım görevler verilerek daha sonra öğrencinin bu görevi yerine getirmesi sağlanabilir. Örneğin öğrencilerden ikili gruplar oluşturularak her öğrenciye günlük yaşamla ilgili birtakım görevler verilip hazırlık süresi tanındıktan sonra o role bürünerek canlandırma yapmaları istenilebilir. Ya da temel seviyede bir öğrenciden pazarda satıcı diğer öğrenciden müşteri olması istenilebilir. Bir öğrenciden garson diğerinden müşteri olması istenilebilir canlandırma yapılmadan önce öğrencilerin örnek menü hazırlamaları sağlanarak süreç daha gerçekçi ve eğlenceli hâle getirilebilir.

3.8. Kontrol Listesi

Kontrol listesi, öğrencinin ortaya koyduğu performansın kaydını tutmayı sağlayan yardımcı bir araçtır (Göçer, 2018). Öğrenci bir davranışı sergilerken ya da bir ürün oluştururken gözlemlenip beklenen davranışı gösterip göstermediği tespit edilir (Şahin Kılıcı, 2023).

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde her seviyede (A1, A2, B1, B2, C1, C2) dinleme, okuma, konuşma, yazma becerilerine yönelik beklenen davranışlar vardır. Bu davranışlar listelenerek öğrencinin davranışı gözlemlenip gereken davranışı gösterip göstermediği belirlenebilir. Böylece öğrencinin performansı ile amaçlanan davranışlardan hangilerini kazanmış olduğu belirlenecek ve varsa kazandırılması amaçlandığı hâlde kazandırılmayan davranışlar değerlendirici tarafından belirlenerek eksiklikler giderilebilecektir. Herhangi bir dil becerisine yönelik değerlendirme yaparken hiçbir ölçme aracı bulundurmadan rastgele değerlendirme yapmak performans gerçekleşirken pek çok noktanın fark edilmemesine yol açabilir. Ama amaçlanan davranışların yer aldığı bir kontrol listesi bulundurmak gereken davranışın gerçekleşip gerçekleşmediğini belirlemekte büyük kolaylık sağlayacaktır.

3.9. Dereceli Puanlama Anahtarı

Dereceli puanlama anahtarı, performansı tanımlayan ölçütleri içeren puanlama rehberidir. Herhangi bir çalışmanın tanımlanması için geliştirilmiş ölçütleri içeren bir araçtır (Özbay, 2016, s.168). Dereceli puanlama anahtarı bir işin sadece “gözlenip gözlenmediği” ile ilgilenmez. Gözlenen özelliğin –kategorik olarak- derecesini de ifade eder. Bir ürün ya da davranış ortaya koyacak olan öğrenci dereceli puanlama anahtarını kendisine rehber alabilir. Bu yönüyle dereceli puanlama anahtarının sadece değerlendirme yapmadığını öğretmeyi de hedeflediğini söylemek mümkündür.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminden özellikle anlatma becerilerinin (konuşma- yazma) değerlendirilmesinde dereceli puanlama anahtarından yararlanılabilir. Öğrenci davranışı gerçekleştirmeden önce dereceli puanlama anahtarında yer alan maddeleri/kategorileri görünce neyi nasıl yapması gerektiği yönünde fikir sahibi olacaktır. Gereken noktalara dikkat etme olasılığı artacaktır. Değerlendirici için de dereceli puanlama anahtarı kullanmak davranışın hangi düzeyine ne kadar puan vermesi gerektiği noktasındaki bilinmezliği ortadan kaldıracaktır.

4. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Dil Becerilerinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi

Türkçeyi yabancı dil olarak öğretirken amaç; dili öğrenenlerin dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerini dengeli olarak kullanabilmesini sağlamaktır. Her dil düzeyine göre öğrenciden beklenen kazanımlar vardır. Öğrencinin amaçlanan düzeye ulaşmasını sağlamada ve ulaştığı düzeyi belirleyip karar almada ölçme değerlendirme uygulamalarından yararlanılmaktadır.

Dil öğretim süreci başlamadan önce yapılan ölçme değerlendirme etkinlikleri öğrenciyi uygun sınıfa yerleştirmede, süreç devam ederken yapılan ölçme değerlendirme etkinlikleri süreç içindeki öğrenme eksiklerinin belirlenip giderilmesinde, süreç sonunda yapılan ölçme değerlendirme etkinlikleri ise çıktılarının görülmesi noktasında son derece büyük öneme sahiptir. Öğrencilerin dil becerilerini ölçme ve değerlendirmeye yönelik etkinlikler dört temel dil becerisine göre yapılmaktadır.

4.1. Dinleme Becerisini Ölçme ve Değerlendirme

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde oldukça önemli bir yeri olan ve günlük yaşamda en çok kullanılan dil becerisi olan dinlemeyi Doğan (2016: 5); “İçine işitmeyi de alan aktif bir zihinsel süreç” olarak tanımlamaktadır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde dinleme becerisi noktasında öğrenciden beklenen dil seviyesine uygun olan dinleme metinlerini doğru anlamasıdır. Her seviyede beklenen anlama da farklıdır. Örneğin temel seviyede “dinlediği metni ana hatlarıyla anlaması” beklenirken ileri seviyede “dinlediği metindeki örtük anlamları anlaması” da beklenmektedir. Hem metin hem de anlama düzeyi seviyeye göre değişkenlik göstermektedir.

Güzel ve Barın (2016) A1 seviyesindeki bir dinleme metninin 140-160 kelime arasında, A2 seviyesindeki bir dinleme metninin 160-180 kelime arasında, B1 seviyesindeki bir dinleme metninin 180-200 kelime arasında, B2 seviyesindeki bir dinleme metninin 200-220 kelime arasında, C1 seviyesindeki bir dinleme metninin 220-240 kelime arasında, C2 seviyesindeki bir dinleme metninin 240-260 kelime arasında olması gerektiğini belirtmektedir. Kelime sayıları seviye ilerledikçe artış göstermektedir. Çünkü seviye ilerledikçe hem nitelik hem de nicelik olarak dinleme seviyesi artış göstermelidir. Ancak unutulmamalıdır ki dinleme becerisi değerlendirilirken kullanılan metnin türü büyük öneme sahiptir. Öyküleyici anlatıma sahip bir metni anlamakla bilgilendirici bir metni anlamanın zorluğu ve gereken dikkat aynı değildir. Bilgilendirici metinleri anlamak daha yoğun bir zihinsel çaba gerektirir. Bu nedenle bilgilendirici

bir dinleme metni kullanılıyorsa yukarıda belirtilen kelime sayılarının altında kelime bulunan metinler seçilebilir.

Dinleme metinlerinde bulunması gereken bir başka özellik de kullanılan metnin doğru seslendirilmiş olmasıdır. Vurgu, tonlama ve telaffuz önemlidir. Çünkü dili öğrenenler duyduklarını örnek almaktadırlar. Bunun yanı sıra metinlerde bilinmeyen sözcük sayısının çok olmaması 3-5 arasında olması gerekmektedir. Bilinmeyen sözcük sayısı çok olursa öğrenci bilmediği sözcüklere odaklanıp metinden kopabilir.

Dinleme becerisi değerlendirilirken hem geleneksel hem de alternatif ölçme değerlendirme araçlarından yararlanılabilir. Coşkun (2019: 306) “dinleme becerisinin fiziksel ve gözlenebilir durumları için öz değerlendirme, akran değerlendirme, gözlem formları ve kontrol listeleri”nin kullanılabilirliğini belirtmiştir. Ayrıca dinlediğini anlama becerisini ölçmek için doğru yanlış soruları, kısa cevaplı sorular, eşleştirme soruları kullanılabilir.

4.2. Okuma Becerisini Ölçme ve Değerlendirme

Okuma kavramını Coşkun (2019: 306) “seslerin bir araya gelerek anlamlı bir birim oluşturduğu kelimelerin zihinde anlamlandırılması süreci”, Güneş (2012:2) “görme, algılama, seslendirme, anlama, zihinde yapılandırma gibi göz ve beynin çeşitli işlevlerinden oluşan karmaşık bir süreç” olarak tanımlamıştır. Okuma işi de tıpkı dinlemede olduğu gibi zihinsel birtakım faaliyetleri gerekli kılan karmaşık bir süreçtir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde okuma becerisi ölçülürken kullanılan metinlerin hem içerik olarak hem de kelime sayısı olarak seviyeye uygun olması gerekmektedir. Örneğin OBM’de A1 düzeyindeki bir öğrenciden “ifadeleri teker teker, bildik isimleri, sözcükleri ve temel ibareleri seçerek ve gerektiğinde tekrar okuyarak çok kısa, basit metinleri anlayabilmesi”nin beklendiği belirtilmektedir. A1 düzeyindeki bir öğrencinin okuma becerisini; anlaşılması zor, uzun bir metin ile ölçmek doğru olmayacaktır. Ayrıca herhangi bir dil seviyesini ölçmek için metin belirlerken metindeki dil bilgisi yapılarının öğretilen dil bilgisi yapılarından oluşmasına dikkat edilmeli gerekirse metinlerde değişikliğe gidilmelidir. Dinleme metinlerinde olduğu gibi okuma metinlerinde de bilinmeyen sözcük sayısı fazla olmamalıdır.

Okuma becerisine yönelik ölçme değerlendirme yaparken kısa yanıtli sorular, doğru yanlış soruları, test soruları, eşleştirme soruları kullanılabilir. İleri seviyelerde okuma becerisini yazma becerisiyle birleştirerek okuma metninden hareketle sözlü sınav soruları hazırlanarak öğrenciden kompozisyon niteliğinde yazılar yazması beklenebilir.

4.3. Konuşma Becerisini Ölçme ve Değerlendirme

Konuşma, insanın iletişim içinde olduğu sürecin dinleme becerisinden sonraki en büyük kısmını oluşturmaktadır. Günlük yaşamda oldukça fazla kullanılan “konuşma” becerisi Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde de son derece önemlidir. Çünkü dil bir iletişim aracıdır ve insanlar günlük yaşamda daha çok konuşarak iletişim kurarlar. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireylerin de günlük yaşamda rahat iletişim kurabilmeleri için konuşma becerilerini her düzeyde hedeflenen seviyeye çıkarmak gerekmektedir.

OBM’de konuşma becerisi iki ayrı kategoride ele alınmıştır. Bunlar: karşılıklı konuşma ve kendini ifade etmedir. Kendini ifade etme bireysel konuşmayı oluştururken karşılıklı konuşmada diyalog vardır. Konuşma becerisi değerlendirilirken her iki kategoriye uygun konuşma ortamları oluşturulmasında yarar vardır. Konuşma becerisi değerlendirilirken diğer dil becerilerinde de olduğu gibi öğrencinin dil seviyesi göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca konuşulacak konular yaşama dönük ve işlevsel konular olmalıdır. Öğrenciyi rahat hissettirmek konuşma becerisinde büyük öneme sahiptir çünkü konuşma işi anlık olarak gerçekleştiği için öğrencinin kaygı düzeyi diğer becerilere oranla daha yüksek olabilir.

Konuşma becerisi performans dayalı bir beceri olduğu için özellikle alternatif ölçme değerlendirme araçlarından yararlanılabilir. Her seviye için o seviyenin amaçlarına uygun olarak hazırlanmış kontrol listeleri, dereceli puanlama anahtarları konuşma süreci devam ederken kullanılabilir. Birden fazla değerlendirenin olması kimi durumlarda daha uygun olabilir. Belirli ölçütler ifade edilerek akran değerlendirmesi de yapılabilir. Akran değerlendirmesi yapılırken özenli davranmak ve öğrencinin hevesini kırabilecek cümleler kurulmasını önlemek önemlidir.

4.4. Yazma Becerisinin Değerlendirilmesi

Yazma becerisi de konuşma becerisi gibi bir “anlatma” becerisidir. Ancak yazma sürecinde -konuşma sürecinden farklı olarak- geriye dönüp yazılanı kontrol etmek; ekleme, çıkarma ya da değişiklik yapmak mümkündür.

Yazma becerisi genellikle en son gelişen beceridir. Günlük yaşamda daha az kullanılan bir beceri olması, yazma çalışmalarına temel seviyede çok kısa birkaç cümleyle yer verilmesi bu durumun nedenleri arasında olabilir. Ancak bir dili tam anlamıyla öğrenmek için 4 temel dil becerisinin dengeli olarak öğrenilmesi gerekliliği düşünülüp yazma becerisine de gereken önem verilmelidir.

Yazma becerisine yönelik ölçme değerlendirme etkinlikleri yaparken yazma becerisini özellikle anlama becerileri (dinleme ve okuma) ile ilişkilendirmek yazma sürecini olumlu yönde etkileyebilir. Örneğin sonuç kısmı verilmeyen bir okuma metninin tamamlanması istenilebilir. Ya da dinlediği metne ilişkin uzun yanıt gerektiren sorularla öğrenci birkaç paragraflık yanıt vermeye yöneltilir.

Yazma becerisinin değerlendirilmesinde pek çok ölçme değerlendirme yöntemi kullanılabilir. Yazılan metin somut olarak karşımızda durduğu için üzerinde konuşmak konuşma becerisine oranla daha kolaydır. Metinler çoğaltılarak diğer öğrencilere dağıtılıp akran değerlendirmesi yaptırılabilir. Öğrenciden kendi yazdığı metni değerlendirmesi istenerek öz değerlendirme yaptırılabilir. Dil seviyesinin yazma kazanımlarına uygun olarak hazırlanan dereceli puanlama anahtarı ya da kontrol listesi kullanılabilir. Yazılan metne bol bol geri bildirimde bulunularak aynı metnin tekrar yazılması istenilebilir. Tekrar yazılan metinler de kontrol edilerek yeniden geri bildirim verilmelidir.

5. Sonuç

Son yıllarda Türkçenin yabancı dil olarak öğrenilmesine yönelik talepler artmıştır. Artan talepler; Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde planlamanın, eğitim öğretim sürecinin ve ölçme değerlendirmenin öneminin daha da ön plana çıkmasına neden olmuştur. Çünkü dil öğretiminin amacına ulaştırmak için doğru planlama yapmak, doğru kararlar almak ve eğitim öğretim sürecini doğru bir şekilde yapılandırmak gerekir. Ölçme değerlendirme, doğru kararların alınabilmesi için bir ön koşuldur.

Ölçme değerlendirme uygulamaları; eğitim öğretim süreci başlamadan önce öğrenciyi tanımak ve uygun sınıfa yerleştirmek için, eğitim öğretim süreci içinde süreci kontrol etmek varsa eksik öğrenmeleri belirleyip gidermek için, süreç sonunda ise öğrencinin başarı düzeyini belirlemek için yapılmaktadır. Türkçeyi yabancı dil olarak öğretirken de sürekli yapılan ölçme değerlendirme uygulamaları, dil öğretiminin amacına ulaşmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca öğrenci başarısı için kanıt oluşturacaktır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde genel amaç, dört temel dil becerisinin dengeli olarak kazandırılmasıdır. Beceriler anlama ve anlatma becerileri olarak gruplandırılır. Dinleme ve okuma, anlama becerisini; konuşma ve yazma, anlatma becerisini oluşturmaktadır. Her becerinin mümkün olduğunca birlikte öğretilmesinde yarar vardır. Çünkü günlük yaşamda aynı anda birden fazla dil becerisi kullanılabilir. Örneğin karşılıklı konuşma yaparken söz hakkı geldiğinde konuşur sonra karşı tarafı dinleriz. Ya da okulda, konferansta konuşmacıyı dinlerken not alır yani yazma

becerisini de kullanırız. Bu nedenle becerilerin birbiriyle ilişkilendirilerek öğretilmesi ve değerlendirilmesinde yarar vardır. Birbirinden bağımsız dinleme, okuma, konuşma, yazma konuları/soruları belirleyerek ölçme değerlendirme yapmaktansa en azından iki beceriyi birbiriyle ilişkilendirerek ölçme değerlendirme soruları hazırlamak daha yararlı olacaktır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılacak ölçme değerlendirme araçları son derece önemlidir. Kazanımların düzeyini ölçmeye uygun olan ölçme değerlendirme araçlarının tercih edilmesi gerekir. Herhangi bir beceri ölçülürken amaca uygun olan ölçme değerlendirme araçlarından birkaç tanesini kullanmak ölçme değerlendirmede çeşitliliği sağlamak açısından yararlı olacaktır. Dinleme ve okuma becerisi değerlendirilirken kısa cevaplı sorular, doğru yanlış soruları, çoktan seçmeli maddeler, uzun yanıt gerektiren açık uçlu sorular kullanılabilir. Konuşma becerisine yönelik ölçme değerlendirme etkinlikleri yapılırken konuşma davranışı anlık olarak gerçekleştiği için sergilenmesi gereken davranışları önceden öğrencinin de bilmesi ve değerlendiriciye kolaylık sağlaması amacıyla dereceli puanlama anahtarından yararlanılabilir. Bunun yanı sıra kontrol listesi, akran değerlendirmesi, sözlü sınav, performans işleri gibi ölçme değerlendirme araçları kullanılabilir. Yazma becerisine yönelik ölçme değerlendirme uygulamaları yapılırken yazılan ürünün somut olarak elimizde olması ve tekrar tekrar okunabilecek olması büyük bir avantajdır. Aynı metin tekrar tekrar değerlendirilip yeniden yazdırılarak yetkinleşme sağlanabilir. Öğrencinin kendi metnini kendisinin değerlendirmesi sağlanarak öz değerlendirme yaptırılabilir. Öğrencinin metninin arkadaşları tarafından değerlendirilmesi sağlanarak akran değerlendirmesine yer verilebilir. Amaçlanan kazanımların yer aldığı kontrol listesi kullanılarak hangi kazanımın kazandırıldığı hangi kazanımın kazandırılmadığı belirlenip eksiklikler giderilmeye çalışılabilir.

6. Kaynakça

- Avrupa Konseyi. (2020). *Diller için Avrupa ortak başvuru metni: öğrenme, öğretme ve değerlendirme* (tamamlayıcı cilt). Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları.
- Boylu, E. (2019). *Kuramdan uygulamaya yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ölçme ve değerlendirme*. Pegem Akademi.
- Büyükalın, S. (2007). *Soru sorma sanatı* (2. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım.
- Coşkun, H. (2019). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ölçme değerlendirme. Kardaş, M. N. (Ed.) *Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi içinde* (s. 293-313). Pegem Akademi.
- Çakmak, A. (2011). *Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretiminde ölçme ve değerlendirme teknikleri ve öğretmenlerin bunları kullanma düzeyleri*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, Y. (2016). *Dinleme eğitimi* (4. Baskı). Pegem Akademi.
- Göçer, A. (2018). *Süreç ve sonuç değerlendirme yöntem ve araçlarıyla Türkçe eğitiminde ölçme ve değerlendirme*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Güler, N. (2015). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Anı Yayıncılık.
- Güneş, F. (2012). Okuma ve zihni yönetme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 1-15.
- Güzel, A. ve Barın, E. (2016). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi*. Akçağ Yayınları.
- Kayarkaya, B. (2018). *Assesment of textual level efl reading comprehension: A cognitive and contextual investigation*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi.
- Önder, O. (2008). *Çoktan seçmeli ve klasik tipteki sorularla yapılan sınav hazırlığının matematik başarı ve sınav kaygı düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özbay, M. (2016). *Türkçe özel öğretim yöntemleri 2* (7. Baskı). Öncü Kitap.
- Şahin Kılıcı, A. (2023). *Türkçeyi yabancı dil olarak öğreten öğretmen elemanlarının ölçme değerlendirme okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şalgam, A. (2016). *Kısa cevaplı matematik yazılı sınavının genellenebilirlik kuramı ve test tekrar test yöntemiyle güvenilirliğinin kıyaslanması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tekinal, S. (2000). Klasik yazılı sınavla ve çok sorulu testle elde edilen ölçümlerin güvenilirlik ve geçerliği. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 8(8), 38-46.
- Turgut, M. F. ve Baykul, Y. (2019). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (8. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.

Yiğit, F. (2013). *İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki alternatif ölçme-değerlendirme yöntemlerine yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü